

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЛІЦІЇ

УДК 351.741

Буржинський Василь Антонович –
директор Департаменту інформаційно-
аналітичного забезпечення МВС України

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Розкрито поняття інформатизації правоохоронної діяльності, проаналізовано різні підходи до його визначення.

Ключові слова: інформатизація; правоохоронна діяльність; інформаційно-телекомунікаційні системи; інформаційне середовище.

Інформатизація є нагальною необхідністю – за рівнем інформатизації певної країни визначаються перспективи побудови в ній інформаційного суспільства. Ті країни, процеси інформатизації в яких досягли найвищого на сьогодні рівня, досягли значного успіху на міжнародній арені та в покращенні благополуччя населення власної країни.

Інформатизація стала також глобальною тенденцією у сфері правоохоронної діяльності у провідних країнах світу. При цьому інформатизація правоохоронної діяльності розглядається як один з видів загальної інформатизації суспільної життєдіяльності.

Протягом останніх років у діяльності органів внутрішніх справ України, у зв'язку із збільшенням кількості злочинів, активною міграцією злочинців, організованістю їх дій, одне з головних місць серед заходів щодо захисту прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб посідає інформатизація.

Актуальність дослідження процесів інформатизації правоохоронної діяльності зумовлена не лише теоретичними, а й практичними потребами подальшого реформування системи правоохоронних органів України.

Дослідження у сфері інформатизації правоохоронної діяльності є порівняно новими напрямками як для вітчизняної, так і для світової науки. Протягом останніх років питанням інформатизації правоохоронної діяльності приділяється усе більше уваги в науковій, навчальній і методичній літературі.

Окремі аспекти інформатизації правоохоронної діяльності в різні роки розглядали І. В. Арістова, В. М. Брижко, В. Д. Гавловський, В. М. Глушков, В. В. Дурдинець, Л. М. Задорожня, В. О. Зайчук, Р. А. Калюжний, М. І. Коваль, Б. Л. Раціборинський, Г. Ф. Селівон, В. Я. Тацій, В. Г. Хахановський, М. І. Целуйко, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець та інші вчені.

Водночас, незважаючи на широкий спектр фахових досліджень, деякі питання інформатизації правоохоронної діяльності в Україні залишаються актуальними й недостатньо дослідженими.

Метою статті є уточнення поняття інформатизації на сучасному етапі розвитку українського суспільства та формулювання авторського визначення поняття інформатизації правоохоронної діяльності на основі узагальнення існуючих підходів до визначення цього поняття.

Поняття “інформатизація” тлумачиться як сукупність процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства. Інформатизувати означає запроваджувати інформатизацію в різні сфери діяльності суспільства і людини [1, с. 503].

Під процесом розуміється послідовність передбачених подій, які визначаються об’єктом або явищем і виконуються в заданих умовах згідно з наміченою метою або результатом [2].

Тобто інформатизація характеризується: наявністю певної сукупності процесів (сукупності різних чинників [3, с. 368]);

спрямованістю цих процесів (чинників) на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства

Набагато ширше визначення поняття інформатизації надано в нормативних документах. Так, відповідно до Національної програми [4], інформатизація визначається як сукупність взаємопов’язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

У міжнародних актах інформатизація розглядається як:

організаційний, соціально-економічний і науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, громадських об’єднань на основі формування та використання інформаційних ресурсів [5];

організаційний соціально-економічний та науково-технічний процес, в основі якого лежить масове застосування інформаційних систем і технологій з метою кардинального поліпшення праці та якості життя населення, значного підвищення ефективності усіх видів діяльності фізичних та юридичних осіб [6].

Узагальнюючи зазначене можна виділити основні риси інформатизації. Так, інформатизація являє собою сукупність взаємопов'язаних процесів – організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих.

Водночас зазначені процеси:

реалізуються на основі формування, розвитку та масового застосування інформаційних систем і сучасних інформаційних технологій;

спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб людини та суспільства.

Інформатизація розглядається і як діяльність, спрямована на створення та широкомасштабне використання в усіх сферах життя суспільства інформаційних технологій [2].

Крім того, в обіг введено такі поняття, як:

інформатизація енергосистеми – реалізація комплексу заходів, спрямованих на створення інфраструктури повного і своєчасного використання проблемних знань, з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку енергосистеми [7];

інформатизація архівної справи – комплекс організаційних, науково-методичних і технологічних заходів, що забезпечують створення за єдиними методологічними і методичними засадами взаємопов'язаних інформаційних технологій в архівній справі, формуванні національних архівних інформаційних ресурсів [8].

Зважаючи на те, що нормативне визначення інформатизації здійснено ще до кінця 90-х років минулого століття, пропонуємо нове визначення інформатизації, яке, на нашу думку, більше відповідає реаліям сучасного етапу розвитку українського суспільства.

Інформатизацію пропонується розглядати як сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, реалізованих на основі створення, розвитку та широкомасштабного впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій та спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб людини, суспільства й держави

Засобами інформатизації є електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні

системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі і мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій [4].

При цьому слід враховувати, що під діяльністю у сфері інформатизації розуміється сукупність дій, пов'язаних із створенням, розповсюдженням, використанням, зберіганням, збиранням та обробленням об'єктів сфери інформатизації, а також наданням послуг з їх використання. До об'єктів сфери інформатизації належать інформаційні технології, продукти, ресурси [9].

Таким чином, інформатизацію правоохоронної діяльності можна розглядати як інформатизацію відповідної сфери суспільної діяльності – реалізацію комплексу відповідних заходів, спрямованих на створення певної інформаційної інфраструктури, з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку системи правоохоронних органів. При цьому інформатизувати правоохоронну діяльність означає запроваджувати інформатизацію у даний вид суспільної діяльності.

У зв'язку з інформатизацією правоохоронної діяльності, часто використовують термін “правова інформатизація”.

Правова інформатизація як окремий напрям інформатизації суспільної діяльності має специфічний об'єкт – правову інформацію. При цьому під правовою інформацією розуміють не лише тексти нормативних правових актів, а й судові рішення, різні види коментарів, роз'яснення та інші документи, що містять інформацію правового характеру.

І. В. Арістова зазначає, що правова інформатизація базується на вирішенні двоединого завдання: інформатизація правової сфери та забезпечення нормативно-правового регулювання відносин у національній інформаційній сфері [10, с. 9].

Нині в юридичній науці не існує єдиного підходу до визначення поняття “правова інформатизація”. На думку білоруських учених, правова інформатизація являє собою організаційний, соціально-економічний та науково-технічний процес забезпечення інформаційно-правових потреб державних органів, інших юридичних осіб і громадян на базі інформаційних систем і мереж, що використовуються при формуванні та обробленні інформаційних ресурсів, а також забезпечують видачу користувачеві документованої інформації для ухвалення оптимального рішення [11, с. 57].

О. О. Денисова під правовою інформатизацією пропонує розуміти процес створення оптимальних умов максимально повного задоволення інформаційно-правових потреб органів суду, прокуратури, юстиції, Міністерства внутрішніх справ та інших правоохоронних органів на основі ефективної організації та використання інформаційних ресурсів,

а також створення необхідних і достатніх умов для забезпечення правовою інформацією органів влади, організацій, суб'єктів господарської діяльності та громадян [12, с. 234].

М. Н. Сатоліна окреслює більш широкий спектр цілей правової інформатизації та визначає її як правовий “правовий, організаційний, соціально-економічний та науково-технічний процес створення правової інформації, а також забезпечення потреб державних органів, юридичних і фізичних осіб у правовій інформації на базі інформаційних систем і мереж, що здійснюють формування, накопичення, обробку, організацію й видачу користувачеві правової інформації з метою найбільш повного задоволення потреб у правовій інформації, забезпечення ефективної управлінської, правозастосовної й правотворчої діяльності, формування правосвідомості, правової культури, інтеграції у світове інформаційне простір, сприяння вдосконалюванню правової системи держави й світового правопорядку” [13].

Відповідно до вищезазначеного, інформатизацію правоохоронної діяльності можна розглядати як один з напрямів інформатизації правової сфери – сукупність відповідних взаємопов'язаних процесів забезпечення інформаційно-правових потреб правоохоронної діяльності (умов формування й використання правової інформації в правоохоронній діяльності) на основі створення, розвитку та широкомасштабного впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій з метою забезпечення ефективної реалізації цілей правоохоронної діяльності.

Водночас правове забезпечення процесів інформатизації в правоохоронній сфері доцільно віднести до іншого напрямку правової інформатизації – забезпечення нормативно-правового регулювання відносин у національній інформаційній сфері.

Домінуючими процесами у правоохоронній діяльності є процеси оброблення інформації – збирання, накопичення, зберігання оброблення, передавання, використання та вироблення нової інформації.

Тому інформатизацію правоохоронної діяльності можна розглядати як діяльність щодо створення високоорганізованого інформаційного середовища, яке обумовлює ефективну реалізацію цілей правоохоронної діяльності. При цьому високоорганізоване інформаційне середовище являє собою сукупність сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій оброблення інформації (збирання, накопичення, зберігання оброблення, передавання, використання та вироблення нової інформації), а також організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних та виробничих умов реалізації процесів такої інформатизації.

Тобто інформатизувати правоохоронну діяльність – запроваджувати інформатизацію у сферу правоохоронної діяльності – створювати у правоохоронній сфері таке високоорганізоване інформаційне середовище, яке значно підвищить ефективність вирішення всього комплексу завдань правоохоронної діяльності.

Таким чином, можна виділити основні характерні риси інформатизації правоохоронної діяльності. Насамперед інформатизація правоохоронної діяльності є процесом – послідовним, комплексним, багатостороннім.

Змістом процесу інформатизації правоохоронної діяльності слід визначити створення відповідного високоорганізованого інформаційного середовища. Метою – якісне поліпшення результатів правоохоронної діяльності, підвищення ефективності реалізації цілей такої діяльності.

Основними складовими процесу інформатизації є організаційна, правова, науково-технічна.

Організаційна складова інформатизації правоохоронних органів – встановлення ефективної взаємодії між суб'єктами, об'єктами та інформаційними ресурсами правоохоронної діяльності, розвиток існуючих та впровадження нових сучасних технологій оброблення інформації.

Правова складова інформатизації правоохоронних органів – своєчасне та адекватне регулювання відносин процесу інформатизації правоохоронної діяльності.

Науково-технічна складова інформатизації правоохоронних органів – розвиток пріоритетних напрямів наукових розробок у сфері інформатизації правоохоронної діяльності, широкомасштабне впровадження науково-технічних досягнень.

Інформатизацію правоохоронної діяльності доцільно розглядати відповідно до двох підходів, як:

взаємопов'язану сукупність відповідних процесів, спрямованих на створення умов із забезпечення інформаційно-правових потреб правоохоронної діяльності;

діяльність щодо створення високоорганізованого інформаційного середовища у правоохоронній сфері.

Таким чином, інформатизація правоохоронної діяльності являє собою сукупність відповідних взаємопов'язаних процесів забезпечення інформаційно-правових потреб правоохоронної діяльності (умов формування й використання правової інформації в правоохоронній діяльності) на основі створення, розвитку та широкомасштабного впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій з метою забезпечення ефективної реалізації цілей правоохоронної діяльності.

Згідно з іншим підходом, інформатизація правоохоронної діяльності — діяльність із створення високоорганізованого інформаційного середовища, яке обумовлює ефективну реалізацію цілей правоохоронної діяльності у якій високоорганізоване інформаційне середовище являє собою сукупність сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій оброблення інформації (збирання, накопичення, зберігання оброблення, передавання, використання та вироблення нової інформації), а також організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних і виробничих умов реалізації процесів такої інформатизації.

Водночас, відповідно до будь-якого підходу, метою інформатизації правоохоронної діяльності є приведення усієї системи правоохоронних органів відповідно до потреб і можливостей інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укл. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2009. — 1739 с. — С. 503.
2. ДСТУ 2226-93 Автоматизовані системи. Терміни та визначення. [Електронний ресурс]: — Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B-ia0FldzikiSU5lcGZmTkFXVEk/view?pli=1>.
3. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / [за заг. ред. д-ра філол. наук проф. В. В. Дубічинського]. — Х. : ВД “ШКОЛА”, 2006. — 1008 с.
4. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лют. 1998 р. № 74/98–ВР // Відомості Верховної Ради. — 1998. — № 27–28. — Ст. 181.
5. О Концепции информационной безопасности государственных участников Содружества Независимых Государств в военной сфере : Решение Совета глав правительств Содружества Независимых Государств от 4 июня 1999 г. // Содружество. Информационный вестник Совета глав государств и Совета глав правительств СНГ. — 1999. — № 2 (32). — С. 106–113.
6. Модельный закон об информатизации, информации и защите информации : Постановление Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ от 18 нояб. 2005 г. № 26–7.
7. ДСТУ 3440-96 Системи енергетичні. Терміни та визначення [Електронний ресурс]: — Режим доступу : <http://index.net.ua/shop/bibl/500/doc/2055>.

8. Основні правила роботи державних архівів України : Рішення колегії Державного комітету архівів України від 3 лют. 2004 р. – Режим доступу :

<http://www.uazakon.com/big/text143/pg1.htm>.

9. Про затвердження Методики визначення належності бюджетних програм до сфери інформатизації : наказ Держкомзв'язку та інформатизації від 6 черв. 2003 р. № 97.

10. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право” / І. В. Арістова. – Х., 2002. – 39 с.

11. Правовая информатизация в Республике Беларусь: становление и перспективы развития / [Н. Н. Радиванович и др.] ; под общ. ред. Н. Н. Радивановича. – Минск : НЦПИ, 2007. – 400 с.

12. Денисова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності : навч. посіб. / О. О. Денисова. – К. : КНЕУ, 2003. – 315 с.

13. Сатолина М. Н. О совершенствовании методологических подходов к развитию правовой информатизации / М. Н. Сатолина // Совр. комп. технологии в системах правовой информации (Правовая информатизация–2002) : междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 21–22 нояб. 2002 г.) [Электронный ресурс]. – 2002. – Режим доступа :

http://ncpi.gov.by/Conf/report/r_31.htm.